

פרשת וַיִּאְחַז

צִדְקָה תִּשְׁפָּר אֶת־רַחֲמֵיךָ – רֵאָה

רֵאָה... אֶת הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ... – אִז מַה עֵדִיף, לְרֵאוֹת אוֹ לְשִׁמּוֹעַ?

השבת, נקרא ב"ה בפרשת רֵאָה הפותחת בפסוק "רֵאָה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה". בפסוק הראשון עם ישראל מתבקש לראות, אך בשני הפסוקים הבאים, בהם מפרט משה ומסביר מה עלינו לראות, אנו מגלים שמדובר בעצם בחוש השמיעה, "אֶת הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי הַיּוֹם אֲלֵכֶיךָ... וְהַקְלָלָה, אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי הַיּוֹם אֲלֵכֶיךָ". ויש מקום לשאול, הכי צד? לכאורה מדובר כאן בעירוב תחומים, בשני חושים שונים. ומכיוון שאין בתורה מילה מיותרת, עלינו גם להבין את פשר הנוסח "אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם", האם נִתֵּן להם דבר מה, באותו הַיּוֹם דוקא? ומדוע משתנה לשון הכתוב מיחיד - "רֵאָה", לרבים - "אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיךָ"? ומה באה המילה "לְפָנֶיךָ" לדייק?

כדי להשיב על השאלות הנ"ל, נעלה למקורן של הראיה והשמיעה כדי להשוות ביניהן, בניסיון לגלות איזו מהן עדיפה. חיפוש אחר המופע הראשון של פעולת הראיה בתורה, מגלה שמדובר ביום הראשון של הבריאה. ואין המדובר בראייה אנושית, כי אם "וַיִּרְא אֱלֹקִים אֶת הָאָרֶץ כִּי טֹב", ואין המדובר באור החמה, אלא באור שגזזו הקב"ה לעתיד לבוא. מכאן כמו עולה הקשר ההדוק שבין הראייה ובין האור, בהיות האור תנאי הכרחי ומוקדם לראייה. חשוב גם להעיר, שפעולת הראייה מייצגת בהשאלה גם נבואה, ככתוב בשמואל "כִּי לִנְבִיא הַיּוֹם יִקְרָא לְפָנֶיךָ הַרְאָה". ליבנו כבר נוטה לראות בראייה דבר שכולו טוב, אך גם החטא הראשון, של אדם וחוה, ממנו משתלשלים חטאי כל הדורות, אף הוא ראשיתו בראייה, "וַתִּרְא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תִאֲנָה הִוא לְעֵינַיִם". יוצא מכאן שהראייה אינה משמשת רק לצד הקדושה והטוב.

ומה עם השמיעה? המופע הראשון בתורה הקשור לשמיעה, כרוך באי-נעימות ובפחד שתקף את אדם וחוה לאחר החטא. מייד לאחר החטא, "וַתִּפְקְחֶנָּה עֵינֶיהָ וַיִּרְאָהּ וַיִּדְעוּ כִּי עֲרִמְסִים הֵם וַיִּתְפָּרוּ עָלֶיהָ תִאֲנָה", הראייה של הצד הגשמי הייצרי מתעוררת אצלם. ורק אחרי שהם פועלים לתיקון המצב, לאחר שהם מתכסים, מכסים בעצם את מה "שהפך להיות" ערוותם, הם שבים ושומעים "אֶת קוֹל ה' אֱלֹקִים מִתְהַלֵּךְ בַּגֶּן", מה שאולי היה מנוע מהם קודם לכן. ואז, השמיעה כמו מעוררת אצלם את ההבנה לחומרת המעשה שעשו, "וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי ה' אֱלֹקִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן".

איזו מבין שתי הפעולות חשובה יותר ואיזו מהן נכון להעדיף? כאשר האדם אינו יכול לראות, הוא קרוי 'עוֹר' או בלשון סגי נהור, "סגי נהור", שמשמעו בארמית "מרובה אור". על יחסם של חז"ל לראייה ולחשיבותה, ניתן ללמוד מקביעתם שהסומא חשוב כמת, כמו בדימוי ממגילת איכה, "בְּמַחְשָׁפֶיךָ הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם". יחס דומה, ואף חמור יותר, חל על חסרונו של חוש השמיעה, כאשר חז"ל מכיללים בהיבטים הלכתיים שונים את הַחֲרָשׁ (שאינו שומע וגם אינו מדבר), בקבוצה אחת עם השוטה והקטן, כחסרי דעת ופוטרים אותו ממצוות רבות ומאחריות למעשיו. לפיכך מזהירה התורה מפורשות, בלאווים ייחודיים, מפני פגיעה בהם, ואף זאת בפסוק אחד "לֹא תִקְלַל חֲרָשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל". לא לחינם נסמכה פרשת רֵאָה שעניינה ראייה, לפרשת עקב העוסקת בשמיעה "הִקְיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּ", וְהִקְיָה אִם שְׁמַעַתְּ תִּשְׁמְעוּ וְעוֹד. סמיכות נוספת של חושים אלה ניתן לראות בשמות הניתנים לבניו הראשונים של יעקב: רֵאוּבֵן – "כִּי רֵאָה הוֹי...", וְשִׁמְעוֹן – "כִּי שְׁמַע הוֹי...". מה קושר איפוא את הראייה לשמיעה, ומהו הסדר הנכון ביניהם? קשר חד כווני מפורש, אנו מוצאים במעמד הר סיני, כאשר "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת". האם ניתן לחילופין "לשמוע את האור"?

כאן נכנסת לתמונה המילה "לְפָנֶיךָ", בה נסתייע כדי לקשור בין החושים. איברי הראייה והשמיעה, העיניים והאוזניים, ממוקמים בְּפָנֶיךָ. מה טיבם של הַפָּנִים, למה הם משמשים ומדוע קיבלו שם זה? המילה 'פָּנִים' משמשת גם כדי לתאר את החלק הקדמי של הראש, מהמצח ועד הסנטר. מאידך משמשת מילה זו גם במשמעות של תוך, ההיפך מחוץ. כאשר נכנסים לתוך בית, נכנסים פְּנִימָה וכאשר יוצאים ממנו המגמה היא החוצה. לכאורה היתה המשמעות אמורה להיות הפוכה, מכיוון שהַפָּנִים של האדם הם הצד החיצוני של ראשו, והם בנויים בעיקר על העור והאיברים החיצוניים. אלא שהַפָּנִים כמו אמורות לקשר את הפנימיות עם החיצונית. הן אמורות לשקף את פְּנִימֵיךָ של האדם. לכך כמו מרמזים דברי המדרש "כשם שאין פרצופותיהם שוין זה לזה כך אין דעתם שוין זה לזה". כלומר, שיש קשר בין פְּנִיךָ של אדם לְפָנֵיךָ (לדעתו, לרגשותיו ולמידת הרוחניות שבו). כאשר ירד משה עם הלוחות השניים, זכה והגיע כבר למדרגה רוחנית כה גבוהה ולזיכור, עד "כִּי קָרָן עוֹר פָּנָיו". הוא כמו תיקן לעצמו את חטא עץ הדעת, וּפְתָנוֹת הָעוֹר (=עוֹר) שחסרו אור, שבו והפכו להיות כותנות אור שקופות, פְּנִיךָ האירו מתוך נשמתו הגדולה, עד שנאלץ לשים עליהן מִסְּוָה (לכסותן).

שורשה של המילה 'פָּנִים' הוא פ.נ.ה, מלשון פְּנִייה, לכוון זה או אחר. כאן מתחזק והולך הקשר בין הראייה והשמיעה. כאשר אדם שומע שקוראים בשמו, הוא פּוֹנֵה, מסובב את פְּנִיךָ, לעברו של הקורא לו. תכונה זו כמו רמזה בפעולת השמיעה, משורש ש.מ.ע. ניתן לחלק את השורש לשתיים, שָׁם-עֵין, כאומר "שם עיני של השומע", כלומר שעיניו של השומע נוטה ומתמקדת בפניו של המדבר. ומדוע מפנה השומע את פניו אל הדובר (או אל מקור הקול)? ראשית, הקב"ה ברא אותנו בצורה כזו שהשמיעה שלנו היא מיטבית כאשר פנינו לנוכח הדובר. המילה 'אֲזַן' אף היא מרמזת על הצורך באיזון ובסימטריה של האוזניים אל מול הדובר, ובעצם האוזן, מרכז האיזון ושווי המשקל של הגוף, היא זו העוזרת לנו גם לאזן את הַפָּנִים ולהטותם לכיוון הנכון. אם נפנה את עורפנו אל הדובר, נגלה שאנו מתקשים יותר באבחנת הנאמר והדברים פחות בהירים וחדים. הדבר כרוך במבנה האפרכסת של האוזן (דמוית קונכייה), אך גם בעובדה שחיתוך שפתיו של

המדבר, תורם רבות לשיפור השמיעה (ובמיוחד אצל חרשים המסוגלים "לשמוע" ע"י קריאה של תנועות השפתיים, מבלי לשמוע קול). ואם אנו רוצים לשמוע גם את מה שעומד מעבר למילים הנאמרות, כי אז עלינו לשים עין גם על שפת הגוף של המדבר, על תנועותיו תוך כדי דיבור, ובעיקר על פניו, המשלימות לנו את הצד הפנימי שבדבריו. כל זה חסר לנו לדוגמא, כאשר אנו שומעים שיחה מוקלטת אודיו בלבד, לעומת וידאו.

כיצד ניתן להפנים את הדברים החשובים? לשם כך עלינו להרפות מאחיזתנו "האיתנה" במיותר, בעומס התופש לו חלל מרובה וגודש אותו. עלינו לפנות (משורש פ.נ.ה), מעט מהזמן ומהמקום שאנו מקצים לגשמיות ולחומרנות, פנינו שיספק מרחב להרבה רוחניות. וכיצד ניתן להגיע פנימה? לכאורה אין כמו גישה ישירה אל המרכז, חתירה עד כדי חדירה אל הפנימיות. התקרבות אל הפנימיות נקראת גם עלייה רוחנית. ובדומה לגשמיות, כאשר אנו רוצים לעלות אל פסגתו של הר, אין אנו יכולים לעשות זאת בקו ישר (מתחתיתו ועד לרום פסגתו). התלילות הרבה והמאמץ העצום, עלולים להוביל אותנו לנפילות מסוכנות עד כדי ריסוק איברים. עלינו לעלות במעלה ההר, הסובב ומקיף את ההר, פעם, ועוד פעם, וכו'. אם לדוגמא, אנו מתחילים את העלייה כאשר פנינו דרומה, הרי שלאחר מחצית ההקפה נמצא את עצמנו כשפנינו צפונה, וחוזר חלילה. עלייה ברוחניות מחייבת פנייה מתמדת, הטיית הפנים לכוון הנכון והמדויק יותר, בהתחשב במקום בו אנו מצויים, לזווית שלא הכרנו קודם לכן, ושרק מהמקום אליו הגענו ניתן להבחין בקיומה.

עד כאן עסקנו בתרומתה של הראייה לפעולת השמיעה. ומה עם הצד ההפוך? השמיעה, של דיבור לפחות, היא סדרתית ולא מקבילית. אנו לא מסוגלים לשמוע ולקלוט, יותר מדובר אחד בו זמנית, וגם דבריו נאמרים בזה אחר זה, מילה אחר מילה משפט אחר משפט. הראייה לעומתה היא "צילומית" ומאפשרת לקלוט ברגע, תמונה רחבה ורבגונית. עדיין אין זאת אומרת שקלטנו את המסר שבתמונה או שהבנו את המשמעות המתחייבת ממנה, לגבינו. אם נרצה להעביר לאדם אחר בשיחה, את מה שראינו יהא עלינו לתרגם את המראה למספר מוגבל ומצומצם של מילים, שאותם נאמר לו. אך אנו רצינו בעצם להעביר לו תמונה. אם היטבנו בתיאור הדברים, ואם השומע היטיב לשמוע, כי אז השומע יצליח לשחזר ולבנות בדמיונו, באמצעות הנשמע, את התמונה שראה הצופה.

בכל דבר שיוצא לנו לראות, הקב"ה מצפין מסר בעבורנו, ומספר המסרים, השונים זה מזה, כמספר הצופים. לכך כמו רומז הכתוב "רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם". התבונן במה שאני נותן לפניכם, במה שאני מזמן לפניכם לראות. אני מציב בפניכם תמונה זזה כביכול, אך אתה ראה בעיניך שלך, כי התמונה היא לְפָנֶיכֶם, יש בה מסר לפנימיות שלכם השונה אצל כל אחד ואחד מכם. ומכיוון שראייתו הפנימית של אדם, אף היא משתנה מיום ליום, טורח הכתוב להדגיש "לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם", כרוצה לומר שעל האדם לנצל את ראייתו הייחודית לפי פנימיותו העדכנית, מזווית הראייה החדשה של אותו של היום. והברכה הגדולה שלו היא אם ינסה להקשיב ולשמוע מתוך התמונה, את המסר שיש בה, בעבורו – "אֵת הַבְּרָכָה, אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ" (לימוד תורה, קיום מצוות ועוד). משמעותה של המילה לשמוע בלשון הקודש, אינה מתייחסת לשמיעה הגשמית הפיזיולוגית, אלא לקבלת הדברים ולהבנתם. לכן אנו מברכים מידי יום "ברוך אתה ה' נותן התורה" בלשון הווה. כי בכל יום ממשיך הקב"ה ונותן לנו את התורה מחדש, על החידושים, והדיוקים שאנו זוכים לגלות בה.

כאשר אנו רואים חפץ, מדובר למעשה בתמונה, בקרני אור, שהחפץ כמו מקרין אל עינינו. מדובר ב"אור חוזר", בקרני אור שפגעו בחפץ וחוזרות אל עינינו. תופעה פיזית זו כמו רמוזה בציווי "רְאֵה" שהינו גם היפוכה של המילה 'הָאֵר'. ה-'רְאֵה' הוא מעין פועל חוזר של הָאֵר. כלומר, שתוצאתה של הראייה (מה שאנו זוכים לראות באמצעותה), תלויה בהארה שאנו מבצעים קודם לכן. אם בלילה אפל ומעונן אדם יוצא לו החוצה כשבדיו פנס דולק, ברור כי יוכל לראות את הגיזרה המוארת ע"י הפנס, אך את מה שמחוץ לתחום המואר, לא יוכל לראות. הדבר נכון באותה מידה, גם ברוחני. כדי לראות את הברכה, עלינו להתמקד בטוב, לכוון את הפנס שלנו אל הצדדים הטובים, לחפש אחר הטוב שבכל דבר. ואם נחפש חלילה אחר החיסרון והשלילה, גם אותם נוכל להוליד בקרבנו. ניתן לסכם ולומר שהברכה הגדולה שהקב"ה נותן לנו, היא היכולת להיפתח ולשמוע את הברכה דוקא, בכל מה שאנו רואים. מכל הקורה לנו והמזדמן לפנינו, יש מה לקבל ולהבין, מתנה מהקב"ה שנוכל לקחת איתנו, ניצוצות באמצעותם נאיר את המשך דרכנו.

דבר חסידות

רְאֵה אֲנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה – זו נתנה זו?

בפרשתנו מוצג עקרון הבחירה, בין הברכה והקללה, בין הטוב והרע. הבעיה היא שגם הקללה מוצגת כנתינה, כאשר מהותו של השורש נ.ת.נ עניינה ברכה וחסד. הייתכן?! ומעבר לזה, אם כל רצונו של הקב"ה הוא להיטיב לנבראים, כמו שאומרים חז"ל, מדוע ברא את הרע? ומסביר הרבי מליובאוויטש שכל קיומו של הרע הוא כדי לאפשר בחירה חופשית. לבחור ניתן רק כאשר יש שתי חלופות לפחות. מבין כל הנבראים, כולל המלאכים, האדם הוא היחיד שניתן לו כוח אמיתי של בחירה. אצל כל האחרים, אף אם נראים כבוחרים, הבחירה כבר "מתוכנתת" בתוכם. כל העניין של שכר ועונש, מבוסס על יסוד הבחירה, ובלעדיה אין להם מקום. לכן, מסביר הרבי שקיומו של הרע אינו לרעת האדם, כי אם להיפך. זו ברכה גדולה, כדי שיוכל לבחור בטוב ולקבל שכר בהתאם. לכך רומז לנו הקב"ה במילים "אֲנֹכִי נֹתֵן", כדי שלא נפחד מהרע. ידיעה זו נותנת לנו את הכוח להתגבר עליו, בידענו שאין לרע מציאות מצד עצמו, וכל מטרתו היא לאפשר לנו לבחור בטוב. יוצא ש"הקללה" אף היא בגדר ברכה. (מעובד מתוך "שולחן שבת" – משיחותיו של הרבי מליובאוויטש)

שבת שלום ומבורך

1000

כדי לקבל את הגיליון במייל או במסרון, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.